

ELEKTRONİK VERGİ DENETİMİ (E-DENETİM)

Behçet BAL (*)

1 - GİRİŞ

“Elektronik Beyanname” uygulaması, “Elektronik Fatura” uygulamasına geçilebilmesi amacıyla ile Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından ülkemize en uygun elektronik fatura modelinin ortaya konulması amacıyla yönelik çalışmalar yapmak üzere “Çalışma Grupları”nın oluşturulması, “Elektronik Defter” konusunda çalışmaların devam etmesi, Gelir İdaresi Başkanlığının “Veri Ambarı” uygulaması ve “Vergi Daireleri Otomasyon Projeleri” (VEDOP 1, VEDOP 2, EVDO vs.) ile elektronik olarak oluşturulan/oluşturulacak belge ve bilgiler ile elektronik ortamda depolanan ve kullanıma sunulan veri miktarı ve veri trafiği ciddi miktarda artmıştır.

Kullanıma sunulan veri miktarı ve veri trafiğindeki bu ciddi artışlar, beraberinde elde edilen (depolanan/oluşturulan) bu verilerin (kişiler ve

bilgisayarlar tarafından değerlendirmeye tabi tutulması ve denetlenmesi (denetim elemanlarına sunulması) problemini beraberinde getirecektir/getirmiştir.

2 - ELEKTRONİK VERGİ DENETİMİNİN ALTYAPISI

2.1- Elektronik Beyanname Uygulaması

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu’nun “yetki” başlığını taşıyan Mük. 257. maddesinde yapılan değişiklikler ile uygulamaya konulan “Elektronik Beyanname” uygulamasının kapsamı yeterince genişletilmiş ve nerede ise bütün mükellefleri (Tam Otomasyona Geçmemiş Vergi Daireleri ve Malmüdürlükleri hariç) kapsayacak duruma gelmiştir.

Elektronik beyanname uygulamasının kapsamı kısa sürede genişletilmiştir. Mükellefler ve meslek mensuplarının serbest uygulama döneminde gösterdikleri uyum ve bu uygulamanın yaygınlaşmasında gösterdikleri katkılar yadsınmaz.

(*)Vergi Denetmeni

2.2- Elektronik Fatura Uygulaması

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın elektronik fatura alt yapısının bütün unsurları ile hayata geçirilmesine yönelik çalışmalarına devam ettiği, ilgili kurum ve kuruluşların bir araya gelerek ülkemize en uygun elektronik fatura modelinin ortaya konulması amacıyla yönelik çalışmalar yapmak üzere Çalışma Grupları oluşturulmasının öngörüldüğü belirtilmiştir. Çalışma grupları tarafından yapılacak çalışmaların içeriği de Gelir İdaresi Başkanlığı'nın internet sitelerinde (www.gib.gov.tr ve www.efatura.gov.tr) yer almaktadır.

Bu çalışma (e-fatura) henüz hazırlık aşamasındadır ancak sonuçları itibari ile çok fazla kişiyi (mükellef, meslek mensubu, denetim elemanları vs.) etkileyecektir. Sonuç itibariyle çalışmadan etkilenecek kesimler tarafından (mükellef, meslek mensubu, denetim elemanları vs.) çalışmanın dikkatle takip edilmesi ve bu çalışmaya katkı sağlanması, ortaya çıkabilecek problemlerin minimize edilmesi bakımından faydalı olacaktır.

2.3- Elektronik Defter Uygulaması

213 sayılı Vergi Usul Kanununun Mükerrer 242. maddesinin 2 numaralı fıkrası hükmü ile Maliye Bakanlığı; elektronik defter, kayıt ve belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazı ile defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve düzenlenmesi uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye, elektronik ortamda tutulmasına ve düzenlenmesine izin verilen defter ve belgelerde yer alması gereken bilgileri internet de dâhil olmak üzere her türlü elektronik bilgi iletişim araç ve ortamında Maliye Bakanlığına veya belirleyeceği gerçek veya tüzel kişilere aktarma zorunluluğu getirmeye,

bilgi aktarımında uyulacak format ve standartlar ile uygulamaya ilişkin usul ve esasları tespit etmeye ve bu Kanun kapsamına giren işlemlerde elektronik imza kullanım usul ve esaslarını düzenleme ve denetlemeye yetkili kılınmıştır.

11.07.2006 tarih ve 26225 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 361 sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile kâğıt ortamında düzenlenen, tutulan, muhafaza ve ibraz edilen defter ve belgeler yerine, aynı bilgileri içeren elektronik defter ve belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

2.4- Veri Ambarı (VERİA) Uygulaması

Gelir İdaresi Başkanlığı'nca oluşturulan "Veri Ambarı" sayesinde birçok kurum ve kuruluştan alınan bilgiler (bankalar, özel finans kurumları, sigorta şirketleri, takasbank bilgileri, tapu işlemleri, vs.)¹ merkezi veritabanında muhafaza edilmekte ve değerlendirilmektedir. Bu aşamadan sonra önemli olan, toplanan bu verilerin analiz edilerek denetim amaçlı olarak kullanılabilecek duruma getirilmesidir.

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 2009-2013 Stratejik Planı'nda da açık olarak belirtildiği üzere denetim amaçlı kullanılan veri ambarı kapasitesinin genişletilmesinin "Vergi Kayıp ve Kaçağının önlenmesi için gerekli tedbirleri almak ve mücadele yöntemleri geliştirmek" hedefine ulaşılması bakımından stratejik bir nokta olduğu belirtilmiştir.²

Bu sayede vergi yükümlülüklerine uymayanlar, bilgi teknolojilerinden faydalanılarak tespit edilecek ve denetlenecek mükelleflerin **risk analizine** dayalı olarak seçimini sağlayacak sistem kurma çalışmaları en kısa sürede tamamlanacaktır.

¹ Gelir İdaresi Başkanlığı 2007 Yılı Faaliyet Raporu, Syf. 33-38

² Gelir İdaresi Başkanlığı 2009-2013 Stratejik Planı, Syf. 27-28

2.5- Denetim Bilgi Sistemi (VEDOS – Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi)

Gelir İdaresi Başkanlığı'nca oluşturulan "Veri Ambarı" sayesinde birçok kurum ve kuruluştan alınan bilgiler **VEDOS (Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi)** kanalı ile denetim elamanlarına ulaştırılmakta ve gerekli denetimler yapılmaktadır. Her ne kadar denetim elemanlarına sunulan verilerde bir kısım eksiklikler bulunsada bu eksiklikleri uygulamanın yeniliğine vermek gerekir. Bahse konu eksikliklerin giderilmesine yönelik olarak görüş ve önerilerin Gelir İdaresi Başkanlığı'na ulaştırılması ile sistemin daha iyi işlemesi yönünde ilerlemeler sağlanabilecektir.

Bahse konu Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi'nin (VEDOS) elektronik imza altyapısı ile güçlendirilmesi ve kırtasiye işlemlerinin azaltılmasının sağlanması sonucunda VEDOS-VEDOP (Vergi Daireleri Otomasyon Projesi) bağlantılarının güçlendirilmesi de denetimdeki bilgi paylaşımını en üst düzeye çıkarabilecektir.

Mükelleflerin yasal kayıtlarının, elektronik ortam aracılığı ile vergi denetim elemanlarına aktarımına imkân veren **özel bir yazılım** kullanılmasına başlanması suretiyle incelemelere hız ve etkinlik kazandırılacaktır.³

2.6- Vergi Daireleri Otomasyonu (VEDOP – EVDO)

Vergi Dairelerinde yürütülen işlemlerin önemli ölçüde bilgisayar yardımıyla yapılmasını amaçlayan ve bütün vergi dairelerini kapsayan otomasyon uygulaması, Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 2007-2009 Stratejik Planı çerçevesinde **mal müdürlüklerini** de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmıştır. Bu da Veri Ambarında biriken

verilerin bütün yurt çapında yaygınlaştırılarak kullanılmasına ve değerlendirilmesine imkân sağlamıştır.

3- ELEKTRONİK VERGİ DENETİMİNİN MÜKELLEFLER AÇISINDAN FAYDALARI**3.1- Zaman Faydası**

Elektronik beyanname uygulaması sayesinde, mükellefler ve meslek mensupları tarafından daha önce kâğıt ortamında doldurularak vergi dairesine ulaştırılması gereken beyannameler, formlar ve listeler artık elektronik ortamda doldurulmakta ve elektronik ortamda vergi dairelerine gönderilmektedir. Bu sayede mükellefler ile meslek mensuplarının bu konuda harcadıkları mesai azalmaktadır.

Vergi denetiminde denetim elemanları tarafından toplanması ihtiyacı duyulan ve değerlendirmeye tabi tutulması gereken verilerin "Veri Ambarı"nda elektronik ortamda bulunuyor olması nedeni ile denetim süreci daha kısa sürecektir. Denetimin kısa sürede sonuçlanması, denetim elemanları tarafından denetim sonucunda bulunabilecek vergi farklarına uygulanacak gecikme faizleri ve gecikme zamlarının daha az tahakkuk edecek olması yanında denetim sırasında geçecek zamanın mükellefler üzerindeki **"psikolojik baskısı"**nın da bir an önce kalkmasını sağlayacaktır.

3.2- Maliyetler Açısından

Eskiden kâğıt ortamında doldurulan belgelerin ve formların elektronik ortamda doldurulması ve muhafaza edilmesi kırtasiye giderlerini azaltacaktır. Yine eskiden kâğıt ortamında doldurulan belgelerin ve formların arşivlenmesi probleminin

³ Gelir İdaresi Başkanlığı 2009-2013 Stratejik Planı, Syf. 28

ortadan kalkması da arşivleme giderlerinin azalmasına yol açacaktır. Mükellefler; düzenlenen beyannamelerin, belgelerin ve formların vergi dairesine ulaştırılması için de ek bir ulaşım maliyetine katlanmak zorunda kalmayacaklardır.

E-beyanname uygulamasından önceki durum düşünüldüğünde mükellef veya meslek mensubu tarafından daireye başvurulup boş beyanname alınması ve bu beyannamenin tanzim edilerek tekrar vergi dairesine ulaştırılması için yapılan ulaşım giderleri, beyannamenin daireye teslim edilmesi için beklenen süreler ki bunun her ay, mükellefine göre her 15 günde bir sürekli olarak tekrarlandığı düşünüldüğünde maliyetlerdeki azalmalar bir anlam ifade edecektir.

Bu uygulamalar (e-beyanname, e-fatura, e-defter), özellikle meslek mensupları ve meslek mensuplarının yanlarında çalışan kişilerin harcamış olduğu mesai ve maliyetler göze alındığında ciddi anlamda rahatlatma meydana getirmiştir.

3.3- Vergi Denetiminin Sonuçlandırılma Süreci ve Süresi

Elektronik Fatura ve Elektronik Defter uygulamasının yaygınlaştırılması ve zorunlu hale getirilmesi ve **veri** ambarında toplanması ile mükelleflerin denetim elemanlarına ibraz etmek zorunda oldukları defterlerinin ve belgelerinin zaten denetim elemanları tarafından ulaşılabilir durumda olması nedeni ile ek bir zahmete katlanmayacak sadece veri ambarında bulunmayan ve denetimin sonuçlandırılması için gerekli ek bilgi ve belgeleri denetim elemanına sunacak, denetimin sonuçlanma süresi ve süreci kısılacaktır.

3.4- Bilgiye Ulaşmada Kolaylık

Elektronik Beyanname, elektronik fatura ve elektronik defter uygulaması sayesinde sisteme elektronik ortamda girilen veriler, sistem tarafından

veri ambarında muhafaza edileceği için ihtiyaç duyulduğunda anında görüntülenebilecek ve kullanıma hazır hale getirilecektir. Bu da mükelleflerin belge ve bilgi kaybını ortadan kaldıracaktır. Kâğıt ortamında bulunan belge ve bilgilerin kaybolması durumunda elektronik ortama aktarılan ve muhafaza edilen bilgilere sistem üzerinden yapılacak sorgulamalar ile rahatlıkla ulaşılacak ve kullanıma sunulacaktır.

Kaldı ki elektronik ortamın getirdiği kolaylıklar şimdiden ortaya çıkmaktadır. Eskiden Vergi Dairesi Müdürlükleri tarafından tasdik edilen vergi borcunun bulunmadığına dair yazılar artık internet üzerinden rahatlıkla alınabilmekte ve ilgili makamlara tevdi edilmektedir.

Yine herhangi bir mükellef tarafından düzenlenen bir belgenin gerçekten o mükellef tarafından düzenlenip düzenlenmediğine ilişkin olarak “Elektronik Vergi Levhası” uygulaması ile sorgulama yapılabilmektedir.

3.5- Vergilendirmede Adalet

Vergisini zamanında beyan edip ödeyen bir mükellef ile aynı sektörde iş yapan ancak kayıtsız çalışarak vergisel yükümlülüklerini yerine getirmeyen, haksız rekabet nedeni ile dürüst mükellefi rekabet edemez duruma sokan mükellefler, elektronik denetim sayesinde daha kolay ve hızlı incelemeye sevk edilebilecektir. Mevcut uygulamada inceleme oranlarının %1’er seviyesinde olması nedeni ile kayıtsız çalışan mükellefin kayıtsız çalışmasının tespiti ihbar-şikâyet dışında nerede ise mümkün değildir.

Bu sayede elektronik vergi denetimi, vergisini zamanında beyan etmeyen ve ödemeyen mükelleflere karşı (dürüst mükellefleri rekabet açısından koruma) vergilendirmede adaleti sağlayıcı bir enstrüman ve vergisel bir mekanizma olarak kullanılabilecektir.

**4- ELEKTRONİK VERGİ DENETİMİNİN
DENETİM ELEMANLARI AÇISINDAN
FAYDALARI****4.1- Bilgiye Ulaşmada Kolaylık**

Denetim elemanlarının Veri Ambarında bulunan verilere ulaşmasındaki hız, dolaylı olarak denetimin de kısa sürede sonuçlanmasına vesile olacaktır.

Vergi denetiminin elektronik ortamda gerçekleştirilebilir hale gelmesi ve elektronik veri ambarlarında biriken verilerin programlar aracılığı ile risk analizine dayalı olarak değerlendirilmesi ve denetim elemanlarına sunulması, hem denetime tabi tutulacak mükelleflerin ve konuların seçiminde zaman kaybını önleyecek hem de denetim elemanları tarafından denetime hazırlık ve inceleme sırasında veri toplama, yorumlama, kıyaslama gibi hususlarda hız kazandıracak ve vergi denetiminin sonuçlandırılması sürecini ve süresini gerçek anlamda kısaltacaktır.

**4.2- Vergi İncelemelerinde Etkinlik ve
Verimlilik (Sondaj Usulü Yerine Risk Odaklı
Vergi Denetimi)**

Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde oluşturulan “Veri Ambarı” sayesinde denetlenecek mükelleflerin risk analizine dayalı olarak seçilmesi ve yapılacak denetime ilişkin verilerin otomatik olarak denetim elemanlarına aktarımının sağlanması ile incelenmesine gerek duyulmayan ve özellikle sektörel incelemelerde zaman kaybına yol açan sistemden vazgeçilecek, risk odaklı denetim mekanizması devreye girecektir.⁴

Mevcut uygulamalarda sektörel incelemelerde ilgili sektörde faaliyet gösteren mükelleflerin tamamı gözden geçirilmekte ve bu da işlemlerinde ve kayıtlarında problem olmayan mükellefler ve bu mükellefleri denetlemekle görevlendirilen denetim elemanları tarafından zaman kaybına yol açmaktadır.

Risk odaklı denetimin gerçekleştirilmesi ile sadece problem olan mükellefler incelemeye alınacak, gereksiz, verimsiz ve lüzumsuz denetimlerden vazgeçilecektir.

Elektronik veri analiz programları sayesinde analiz yapılabilir duruma gelmesi, veri toplama ve denetime tabi tutulacak mükellef ve konuların tespitinde kullanılacak işgücünün daha verimli alanlarda istihdamına etki edecektir.

**4.3- Elektronik Vergi Denetimi İlke Ve
Standartlarının Oluşturulması-Geliştirilmesi
(Stratejik Plan)**

Bilgisayar sistemlerinin yaygınlaşması, bilgi sistemlerinin mali/vergisel hayatta kullanımının artması ve bunlara paralel olarak istatistik üreten bilgisayar programlarının standartlaştırılması, beraberinde denetimde kullanılacak ilke ve standartların oluşturulmasına neden olacaktır.

Gelir İdaresi Başkanlığı’nın 2009-2013 Stratejik Planı’nda da açık olarak belirtildiği üzere denetim sürecinin etkinliği ve kalitesini önemli derecede etkileyen denetim standartları, bir yandan denetim sırasında izlemesi gereken yolu ortaya koyarken, diğer taraftan denetim sürecinin nihai ürünü olan vergi inceleme raporunun da niteliğini belirlemektedir.

Kanunların doğru, tarafsız ve tutarlı bir şekilde

⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı 2009-2013 Stratejik Planı’nda Başkanlık bünyesinde “Merkezi Risk Analizi Sistemi” kurularak riskli alanların, sektörlerin ekonomik potansiyeli, karlılık oranları, mükelleflerin vergiye uyumu gibi kriterler dikkate alınarak tespit edileceği, en uygun müdahale yöntemlerinin geliştirileceği ve denetim gücünün etkinliğinin artırılacağı belirtilmiştir. Syf. 27

uygulanmasını sağlamak amacı ile denetim elemanları ulusal ve uluslar arası denetim ilke ve standartları, uluslar arası ekonomik ve finansal ilişkiler ile ekonomik enstrümanlar ve bunların vergilendirilmesi konularında gelişen teknolojilerde göz önünde tutularak eğitime tabi tutulacaklardır.⁵

4.4- Vergi Denetim Maliyetlerinin Azalması

Gerekli bilgi sistemleri ve veri iletişim araçları sayesinde elektronik ortamda depolanan mali ve vergisel bilgilere/verilere denetim elemanlarının her zaman ulaşabilir durumda olması ve mükelleflerin Risk Analizine dayalı olarak seçilecek duruma gelmesi, doğrudan doğruya denetimin maliyetini etkileyecektir. Denetim için harcanan birim emeğin azalması ile de denetim maliyetleri azalacaktır.

4.5- Zaman Faydası

Elektronik vergi denetimi ve Veri Ambarı Projesi, vergi denetimine hazırlık aşamasında tekrar tekrar ilgili birimlerden verilerin toplanması için gerekli yazışma, postalama ve verilerin toplanması sırasındaki süre kaybını azaltacaktır.

Verilerin toplanması için denetim elemanları tarafından harcanacak süre/mesai de vergi denetiminde bir maliyet olarak dikkate alınmalıdır. Çünkü bu bilgiyi toplamak için harcanan süre daha verimli alanlarda kullanılabilir.

Vergi denetiminde verilerin daha denetime başlamadan "hazır" durumda bulunması direkt olarak denetimin sonuçlandırılma süreç ve süresini kısaltacaktır.

5- SONUÇ

Elektronik denetim (vergi denetimi), Gelir İdaresi Başkanlığı'nın **kayıt dışılıkla** mücadelede

kullanacağı/kullanabileceği en önemli enstrümanlardır.

Gelir İdaresi Başkanlığı uygulamaya koyduğu projeler (VEDOP, VEDOS, VERİA, E-BEYANNAME, E-DEFTER, E-FATURA vs...) ile elektronik denetime ne kadar önem verdiğini göstermiş ve yayınlamış olduğu 2009-2013 Stratejik Planı ile de bu konuya verdiği önemin devam ettiğini göstermiştir.

Bilgi teknolojilerinin gelişimine paralel olarak elektronik denetimin **kayıt dışılığın** önlenmesindeki etkisi giderek artacaktır. Bundan sonraki süreçte elektronik denetim amaçlı uygulamalar giderek artacaktır. Hem mükelleflerin, hem meslek mensuplarının ve hem de denetim elemanlarının buna ayak uydurmaları kaçınılmazdır.

Mükellefler elektronik denetimi dikkate alarak artık **kayıt dışı** iş ve işlemlerini kayıt altına almalı, anlık olarak takip edildiğini/edilebileceğini aklından çıkarmamalıdır. Meslek mensupları da mükelleflerin **kayıt dışı** iş ve işlemlerini kayıt altına almaları konusunda mükellefleri bilgilendirme konusunda titiz davranmalıdır. Denetim elemanları da bu yeni gelişmelere sırt çevirmeden etkili bir elektronik denetimin sağlanabilmesi bakımından gerekli eğitimlerini tamamlamalı ve elektronik denetim teknikleri konusunda uzmanlaşmalıdırlar.

KAYNAKLAR:

1. <http://www.gib.gov.tr>
2. Gelir İdaresi Başkanlığı 2009-2013 Stratejik Planı
3. Gelir İdaresi Başkanlığı 2007 yılı Faaliyet Raporu

⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı 2009-2013 Stratejik Planı, Syf. 28